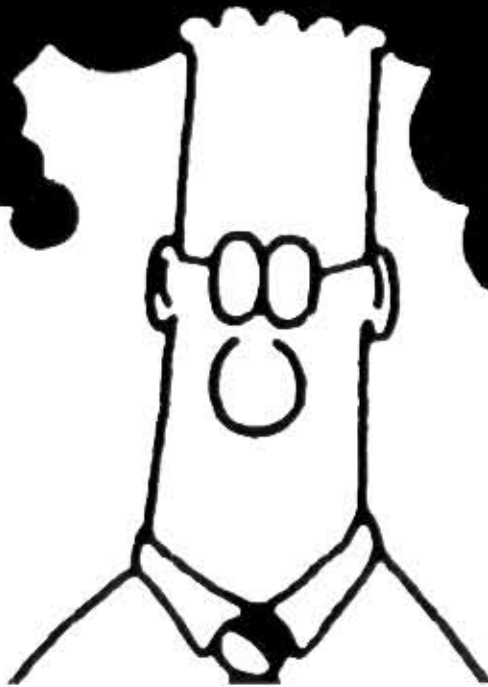

I'm feeling completely DILBERT

Scott Adamsin päivälehtistriippi Dilbert eli Pentti Perusinsinööri on nostanut levikkiään kahdeksassa vuodessa samalle tasolle Tenavien ja Lassin & Leevin kanssa. Joka aamu hakevat tuhannet suomalaiset tietokoneet netistä päivän Dilbert-stripin ja käyttävät sitä näytönsäästäjänä. Dilbert herättää yleisössä samanlaisia tunteita kuin Spede Pasanen: kansa rakastaa ja asiantuntijat haukkuvat. Kuka on Dilbert?

Dilbert on kolmekymppinen näimäton diplomi-insinööri (loppututkinto MIT:n Massachusetts Institute of Technology sähkötekniikan osastolta), joka työskentelee nimettömässä hi-tech-alan suuryrityksessä. Dilbert on hyvä ihminen, vaikka hän pitää tekniikasta enemmän kuin ihmisistä. Hän on itsenäinen, ei yritäkään miellyttää ihmisiä joista ei pidä, josta syystä hän ei koskaan tule ylenemään johtoportaan. Hän voisi olla aikuiseksi kasvanut Jaska Jokunen. Dilbertillä on pieni valkoinen koira, Dogbert. Sen rotu on tuntematon, mutta se osaa puhua ja nostaa isoa konsulttipalkkioita. Dogbert on kynnikkoluonne vailla vertaa; sen pitkän tähtäyksen suunnitelma on nousta maapallon valtiaaksi. Dilbertin kellarissa asuu aina iloinen ja positiivinen rotta Ratbert, entinen koe-eläin. Kellarissa pyöri myös kulkukissa Catbert, mutta se sai paikan Dilbertin firmassa henkilöstöpäällikkönä. Sohvan takana asuvat dinosaurukset Bob ja Dawn. Sarjan muita vakiohenkilöitä ovat Dilbertin nimetön pomo, työtoveri Wally, osaston ainoa naispuolinen insinööri Alice ja tekninen kirjoittaja Tina. Toisinaan sarjassa esiintyy salaperäinen nimetön roskakuski joka hallitsee tekniikan vielä

paremmin kuin Dilbert. Dilbertin työtöystävä Lisa (insinööri hänkin) on sarjassa uusi tulokas.

Vaikka Adams kertoo insinööristä ja insinöörin työpaikasta, sarjassa on harvoin varsinaista insinöörihumoria. Insinöörihumori pilaailec hassuilla laitteilla, Dilbert pilaailec ihmisten välisillä hassuilla suhteilla ja arkipäivän absurdeilla piirteillä. Scott Adams (s. 1957) ei ole insinööri, vaan kauppaopiston ja kauppakorkcan käynyt maisteri, joka työskenteli useita vuosia insinöörivaltaisissa työpaikoissa. Ulkopuolisena havainnoitsijana hän pystyi tekemään terävämpiä huomioita insinööriyhteisöstä. Sarja sisältää usein teräviä huomioita ajastamme ja erityisesti työelämästä.

Sarja on toisinaan virkistävän kynninen. Samanlainen on Adamsin asenne sarjakuvantekemiseen: "Olen valmis tekemään melkein mitä tahansa saadakseni mahdollisimman suuren levikin. Jos voin ärsyttää tai loukata suurta määrää ihmisiä tekemällä jotain, teen sen." Piirrostyylillä Adams ainakin onnistuu ärsyttämään vakavaa sarjakuvataiteen harrastajaa. Anatomia ei ole tietoaakaan ja perspektiivikin on miten sattuu. Toisaalta Adams on terävä havainnoitsija ja hyvä pelkittäjä, muutamalla viivalla hän luo kaikki sarjakuvalle olennaiset henkilöt ja tapahtumapaikat.

Miten se toimii

Dilbert on suosittu, koska häneen voi samaistua, hän tuntee samanlaisia tunteita kuin lukijakin. Joskus stripistä puuttuu vitsi, hauskuus sisältyy siihen, mitä Dilbert tuntee. Dilbert menee pankkiin valittamaan saamastaan tilinylityslaskusta ja kysyy miksei pankki voi vain siirtää säästötililtä rahaa shekkiti-

lille jos viimeksi mainittu tyhjenec. Virkailija sanoo Dilbertin käyvän hänen hermoilleen ja asiakas, joka käy hänen hermoilleen saa maksaa 100 dollaria pankkipalvelumaksua. Viimeisessä kuvassa Dilbert astuu ulos pankista yllään pelkät kalsarit ja toteaa: "En voi sanoa saavuttaneeni edes moraalista voittoa." Sarjassa ei ole suoranaista vitsiä, mutta se hauskuttaa lukijaa, joka samaistuu Dilbertin kokemukseen. Sarjasta saa siis eniten irti lukija, joka käy samantapaisessa työssä kuin Dilbert, työssä jossa on esimiehiä ja pitkän tähtäyksen suunnitelmia ja budjetteja ja muita potentiaalisia harminaiheita. Ilkka Heilän B.Virtanen on esimerkki perinteisemmästä työpaikkahuumori-sarjasta, jossa joka strippiin sisältyy vitsi ja jonka ymmärtäminen ei edellytä lukijalta omakohtaista kokemusta työympäristöstä.

Sarjassa käy harvakseltaan nimetön roskakuski, joka hallitsee tekniikan vie-

Dilbertin nimetön pomo vauhdissa. Alkuvuosina pomo oli vähän erinäköinen, nykyinen kampaus muistuttaa tekijän mielestä enemmän paholaisen sarvia. Luonnevikakin on kasvanut vuosien mittaan.

lä paremmin kuin Dilbert. Miksi hän sitten on vain roskakuski? Ehkä hän on entinen insinööri, joka päätti häipyä stressaavasta työstään toimeen, jossa ei ole esimiehiä. Ehkä hän ei ole koskaan saanutkaan koulutustaan vastaavaa työtä, koska ei tule toimeen esimiestensä kanssa. Kyky "hoidella hommia", ajaa asioitaan organisaation sisällä, merkitsee paljon kun määrätään henkilön ammatillista arvoa ja paikkaa organisaati-

Joidenkin mielestä Dilbert on tietokonenörttien "oma" sarja, Dilbert kun joutuu työssään myös ohjelmoimaan. Toisaalta Adamsilla ei ole kovin korkeaa käsitystä ohjelmoijista.

Kunnianosoitus Dilbertin krakalle sarjassa *Hi and Lois*

sä suhteessa Dilbert on hyvä samais-
tumiskohde muillekin kuin insinöö-
reille.

Arkipäivä on järjenvastaista

Sarjakuvassa arkipäivän absurdit piirteet muuttuvat konkreettisiksi. Dilbertin työpaikan taloushallinnossa työskentelee peikkoja ja maahisia ja talouspäälikkö on velho. Insinöörin näkökulmasta taloushallinto onkin usein suhteellisen mielenkiintoista. Adams sanoo: Vaikka pistäisin miten absurdeja asioita sarjaan, aina joku ottaa yhteyttä ja sanoo: Tuo on ihan kuin meidän työpaikalta. Järjenvastaisuusien konkretisoiminen helpottaa ongelman käsittelyä, estää ihmisiä ottamasta asiaa liian tosissaan. Dilbertin työnantaja suunnittelee firman muuttoa toiseen osavaltioon epämääräisten etujen perässä. Tosielämässä Dilbert kokoaisi työläiset yhteisrintamaan ja uhkaisi lakolla saadakseen muuton peruuntumaan. Sellainen tapaus sarjakuvassa olisi Adamsille liian todellinen. Adamsin versio on hausempi: Dinosaurus Bob rönköttää johtajaa, kunnes tämä peruuttaa muutos suunnitelman. Bill Holbrookin strippisarja *On The Fast Track* (ilmestyy Suomessa nimellä *Uraputki* tai *Firman väki*) käyttää samoin paljon absurdeja elementtejä kuvatessaan työympäristöä. Toimistotalon ympärillä on vallihautaa, jossa asuu vallihautahirviö, kellarissa on musta aukko jonne kaikki kovalevyiltä kadonneet tiedostot joutuvat. Uraputki on paljon kiltimpi kuin Dilbert, eikä ollenkaan yhtä hauska.

Allkuvuosina kun sarja haki lopullista muotoaan Dilbert seikkaili monissa eri paikoissa. (Allkuvuosien strippikokoelmat ovat ilmestyneet suomeksikin.) Vuoden 1995 tienoilta sarjan tapahtumat alkoivat keskittyä Dilbertin työpaikalle, mikä oli hyvä, sillä työelämästä Adamsilla tuntuu olevan eniten sanottavaa. Työelämästä Dilbert-sarjakuvassa

Mistä saan ideani

Scott Adams on kirjoittanut seuraavat ohjeet niille, jotka haluaisivat avustaa häntä Dilbertin kirjoittamisessa:

Seuraavassa muutamia vihjeitä huumorisarjojen kirjoittamisesta. Olen käyttänyt näitä kikkoja Dilbertiä kirjoittaessani. Ironicista on, että seuraava teksti ei ole erityisen hauskaa luettavaa.

Huumorisarjan kirjoittamisessa hankalinta on keksiä uusi humoristinen tilanne tai aihe. Vuorosanat tai "vitsi" sarjaan syntyy yleensä helposti, jos lähtötilanne on kiinnostava. Aihe on hyvä, jos se täyttää kaksi kriteeriä:

1. Aihe voidaan kuvata yhdellä lauseella.
2. Aihe saa sinut hymyilemään jo ennenkuin "vitsi" on valmis.

Tässä joitakin esimerkkejä aiheista, joita kuvaavien strippien ajattelemisenkin saa hymyilemään:

- Työtoveri käyttää niin paljon deodorantia, että haju tainnuttaa kaikki lähelle tulevat.
- Wally päättää kokeilla, miten sukupuoleton lisääntyminen käytännössä onnistuu.
- Pomo ei pysty lähettämään faksia, koska faksikoneesta on paperi loppunut.
- Miten kirjoitetaan tuottava matkalasku.
- Vastuunjakomenettely nousee alaisten päähän.
- Sarjakuvantekijä juksaa lukijansa tekemään hänen töitään.

Hyviin aiheisiin sisältyy myös tunne-elementti tai inhimillisen heikkouden elementti. Keskity aina inhimillisiin elementteihin. Työtoverin deodorantti -aiheessa huumori irtoaa henkilön ymmärtämättömyydestä, ei dödön ominaisuuksista. Pomo ja faksi -aiheessa huumori irtoaa pomon tyhmyydestä, ei faksikoneesta.

Eniten minulle on ehdotettu strippiaiheeksi työntekijää, joka kaataa kahvipannusta viimeisen kupin eikä keitä uutta pannullista. Aiheeseen sisältyy kyllä tiettyä tunnetta, mutta se ei itsessään saa hymyä aikaan. Pienellä muutoksella saamme siitä aivan oikean aiheen:

- Wally kaataa kahvipannusta viimeisen kupin ja lisää kraanasta vettä pannuun, jotta kukaan ei huomaisi kuka otti sen viimeisen kupillisen.

Nyt meillä on aihe jota voimme ryhtyä työstämään. Siihen täytyy vielä lisätä vuorosanat, ajoitus ja ruutujako, mutta siitä on hyvä aloittaa.

Usein huumori syntyy tiettyyn tilanteeseen liittyvistä oudoista ajatuksista ja tunteista, ei tilannetta kuvaavista tosiseikoista. Jonkin kokemasi humoristisen tilanteen ydin voidaan selostaa helposti kuvaamalla ensin tilanne ja sanomalla sitten "Ja sitten aloin ajatella jospa..."

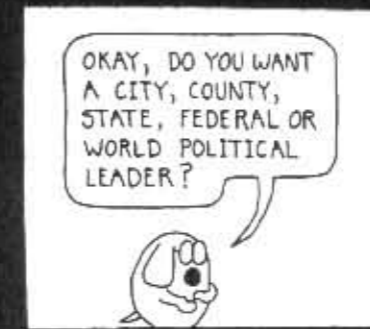
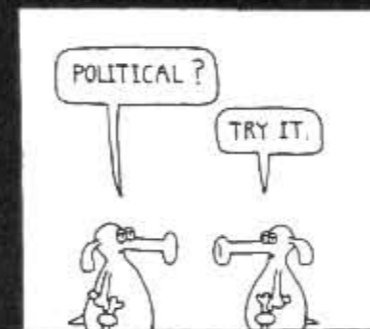
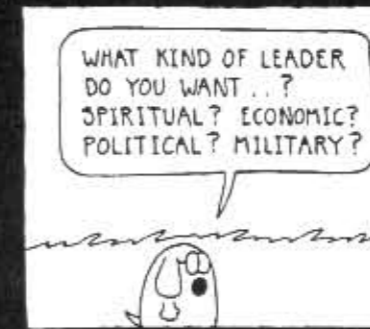
Kaikkein arkipäiväisimmätkin tilanteet voivat synnyttää kiinnostavia ajatuksia. Esimerkki: Istut kokouksessa ja työtoverisi lyö piirtoheittimeen epäselvän kalvon. Mieleen nousee kysymyksiä, kuten: "Luuleeko hän että joku saa selvää tuosta sotkusta? Voinleeko se meille? Haluaisin napata kalvon ja tunkea sen alas hänen kurkustaan."

Humoristi voi lähteä liikkeelle tästä tilanteesta ja muokata sitä niin että lukukelvoton kalvo käsittelee "Ehdotusta yrityksen työskentelyilmapiirin parantamiseksi". Tilanteen humoristisuus on helppo nähdä jos keskityt tunteisiin, etkä esineisiin, kuten epäselvään kalvoon.

Humoristin kannalta parhaat ajatukset ja tunteet ovat niitä, joiden olemassaoloa et haluaisi tunnustaa, kuten ahneus, kateus, pikkumaisuus, halveksunta, itsekkyyt jne. Yllätä itsesi jossain "tavallisessa" tilanteessa ja tutki, mitä juuri ajattelit. Usein ajatukset ovat aika erikoisia ja siis mahdollisia huumorin siemeniä. Me olemme niin lähellä niitä, että emme tavallisesti tiedosta niitä. Humoristin tehtävä on panna merkille ja kertoa ilmeisiä asioita.

Eräs merkittävimmistä havainnoista ni koski sitä miten kirjoitetaan humoristista vuoropuhelua. Keskeistä on että ihmiset eivät keskustele "kysymys-vastaus"-kaavan mukaan. Jos aloittelija kirjoittaa hauskaa tekstiä hän muotoilee tekstin näin ja lopputulos kuulostaa väkinäiseltä ja keinotekoiselta.

Todellisessa elämässä keskustelu sujuu tähän tapaan: Minä sanon jotain mikä kiinnostaa minua ja sinä sanot jo-

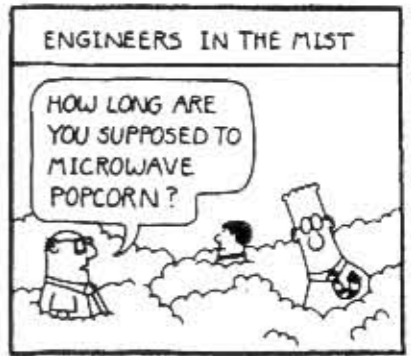

Allkuvuosina Adams pohti sarjassaan perustavanlaatuisia filosofisia kysymyksiä. Kuka on maailman johtaja? Onko se henkinen, taloudellinen vai poliittinen johtaja vai olisiko se sittenkin hintajohtaja.

tain mikä kiinnostaa sinua. Tai: minä esitän kysymyksen ja sinä jätät sen huomiotta ja vaihdat puheenaihetta. Tai: minä lausun jotain, mihin ei tarvitse vastata mitään. Totuus on, että useimmat ihmiset ajattelevat puhuessaan itseään, ei kuulijaa.

Vuoropuhelua kirjoittaessasi sinun täytyy ensin ymmärtää miten hahmot käyttäytyvät. Sitten kysyt itseltäsi, mitä

hahmo ajattelee itseksensä. Kun vuorosanat kirjoittaa "itsekkäästi" se näyttää "todelliselta" vaikka sanat ovatkin poskettomasti liioiteltuja. Toinen keino on antaa hahmon sanoa ääneen asioita, joita hän normaalioloissa vain ajattelisi. Jos ajatus lausutaan ääneen lopputulos on usein erittäin epäkohtelias tai ajattelematon. Sellainen voi olla myös hauska.

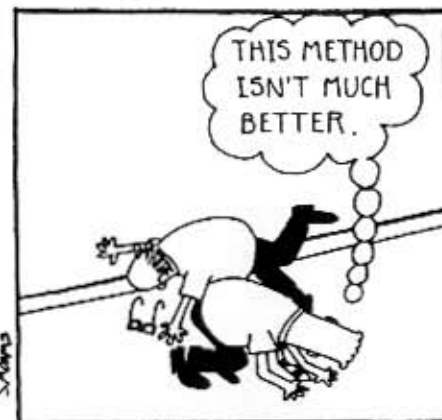
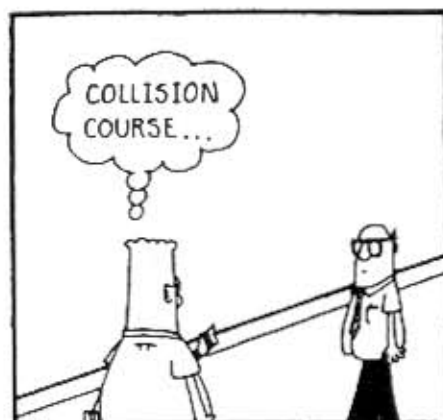

Ulkopuolinen havainnoitsija vieraillee Sumulsten vuoroten insinöörien luona vuonna 1993

voisi kirjoittaa erillisen artikkelin. (Yksi sellainen löytyykin mm. Adamsin nettisivuilta.) Adams kritisoi sarjassaan byrokratiaa, uusien johtamisoppien kritiikitöntä soveltamista, eettisten sääntöjen kiertämistä ja tietysti johtajia, jotka eivät ole "yksi meistä", jotka eivät tunnista työpaikan sosiaalisia funktioita. Johtamisopin harrastajille täydellinen analyysi sarjan esimies-alainen-suhteista voisi olla antoisa, jos joku sellaisen kirjoittaisi.

Dilbertin periaate

Kuvattuaan onnistuneesti työelämää sarjassaan Adams kirjoitti kokonaisen kirjan työelämän omituisuuksista. Ennenstään tunnettu Peterin periaate esittää, että kullakin työntekijällä on taipumus kohota organisaatiossa tasolle, jolla hän ei enää ole pätevä työhönsä. Kirjassaan Dilbert Principle Adams esittää tästä johdetun Dilbertin periaatteen: "Tehottomimmat työntekijät siirretään organisaatiossa paikkaan, jossa he voivat saada aikaan vähiten vahinkoa: johtotehtäviin." Periaate on tosi ja hyvä esimerkki terävistä havainnoista joita kirjassa on paljon. Ennenvanhaan osaston johtaja valittiin osaston työntekijöiden joukosta, jolloin johtaja tunsu työntekijät ja työympäristön. 80-luvulla alettiin johtajiksi palkata organisaation ulkopuolelta dynaamisia, ulospäinsuuntautuneita, johtajakoulutettuja juppeja, joiden ongelmana kuitenkin on että he eivät tiedä, mitä heidän alaisensa oikeastaan tekevät, eivätkä jaksa kiinnostua tekniikasta tarpeeksi ottaakseen selvää. Tätä kirjassa ei kuitenkaan kerrota. Jotkut kirja-arvostelijat pitivät kirjaa hyvänä johtamistaidon oppikirjana, mutta siihen kirjassa on liian vähän analyysiä. Kirjan ohjeet ovat populistisia ja pinnallisia eivätkä ratkaise

Tässä stripissä vuodelta 1991 esilntyy monia Adamsin tuotannon keskeisiä teemoja. Johto-opillisesti tarkasteltuna strippi kuvaa työntekijän kykenemättömyyttä kommunikoida työtoverien kanssa. Kommunikaatio-ongelmat aiheuttavat konfliktitilanteen, joka ratkeaa viimeisessä ruu-

dussa tavalla, joka ei paranna yrityksen työilmapiiriä. Sarja kuvaa samalla konkreettisesti mekanisme, jonka johdosta Dilbert on kyytön tulemaan toimeen ihmisten kanssa. Dilbert kokee tunteita, mahdollisesti samoja kuin lukijakin ja koska Dilbert tuntee, häneen on helppo samais-

tua. Sarjan viimeisen ruudun esittämä tilanne on absurdi mutta "tosi" siinä tasolla, jolla Dilbert toimii. Tilanne on looginen seuraus siitä tavasta jolla Dilbert (ja mahdollisesti lukijakin) ajattelee. Sarja paljastaa ajattelun absurdiuden ja samalla arkipäivän absurdiuden piirteet.

todellisia aikamme työpaikan ongelmia. Kirjailijana Adams tarvisi paremman kustannustoimittajan. Hän sortuu helposti lavertelemaan ja vesittää hyvät viisit. Adams parodioi amerikkalaisia johtamistaidon oppikirjoja, mutta parodia ei ole itsenäistä, se on hauskaa vain jos tuntee kyseisiä kirjoja. Dilbertin periaate oli kuitenkin myyntimenestys ja kirja on saanut jo kaksi jatko-osaa. Mark Twain on sanonut: "Kunhan muistamme että olemme kaikki hulluja, niin mysteerit katoavat ja elämä on saanut selityksensä." Adams sanoo saman näin selittäessään lähtökohtiaan kirjansa päätössanoissa: "Olemme kaikki idiootteja." Tämän aasinsillan välityksellä voimme liittää sarjakuvantekijä Adamsin suurempaan amerikkalaisten humoristien henkiseen perinteseen.

Scott Adamsilla on oma kotisivu osoitteessa www.unitedmedia.com/comics/dilbert. Kotisivulta löytyy edellisen kuukauden stripit ja DNRC Newsletter, Adamsin toimittama sähköinen uutis-

kirje, joka on paljolti koottu hänen sähköpostitse saamistaan jutuista. Jotkut jutuista ovat erittäin hauskoja. Tämän artikkelin otsikko on tyypillinen lukijan lähettämän jutun lopetuslause. Kotisivulla käy 1.5 miljoonaa katsojaa päivässä, uutiskirjeen arvioitu levikki on 250 000. Strippi ilmestyy 1500 lehdessä. Adams liitti sähköpostiosoitteensa sarjaan tammikuussa 1993, nyt hän saa jo satoja viestejä päivässä. Suosittujen sarjakuvien tekijät ovat aina saaneet paljon kirjeitä lukijoiltaan, mutta Adams lienee ensimmäinen, joka tosissaan hyödyntää lukijapalautetta sarjan teossa. Tekniikan avulla Adams on onnistunut lisäämään tekijän ja lukijan välistä kommunikointia, ja sehän on taiteessa olennaista. ○

Pauli Ruonala insinööri

Scott Adamsin tuotantoa

Dilbert-päivälehtistriipit on julkaistu alkukiehellä kirjaksi koottuna seuraavasti:

- Always Postpone Meetings With Time-Wasting Morons; Ensimmäiset Dilbert-stripit aikaan huhtikuusta 1980. Suomennettu nimellä Siirrä aina tapamista aikaavieviä ääliöiden kanssa.
- Shave the Whales; 1990. Suomennettu nimellä Aielkaa valaat.
- Bring Me the Head of Willy the Mailboy; Lokakuu 1990-toukokuu 1991. Suomennettu nimellä Tuokaa minulle lähettipojan pää.
- It's Obvious You Won't Survive on Your Wits Alone; Toukokuu 1991-joulukuun 1992.
- Still Pumped From Using the Mouse; Joulukuun 1992-syyskuun 1993.
- Fugitive From the Cubicle Police; Syyskuun 1993-helmikuun 1995.
- Casual Day Has Gone Too Far; Helmi-marraskuu 1995.

Tekijän muistelmia ja jo kertaalleen julkaistuja strippejä kommentteineen:

- Seven Years of Highly Defective People.

Vitsi- ja pilapiirroskokoelmia (ei varsinaista sarjakuvaa):

- Clues for the Clueless
- Build a Better Life By Stealing Office Supplies

"Oikeita" kirjoja, joiden kuvituksena on käytetty Dilbert-strippejä:

- The Dilbert Principle (Suomennettu nimellä Dilbertin periaate)
- Dogbert's Top Secret Management Handbook
- Dilbert Future